

LARS HØJSGAARD ANDERSEN, KRISTIAN HEDEAGER
BENTSEN, CAMILLA HVIDTFELDT, BENT JENSEN, JAN
ROSE SKAKSEN OCH PEER EBBESEN SKOV

Danskernes liv med skatter, sort arbejde og gør det selv-arbejde

*Rockwool Fondens Forskningsenhed, Odense: Syddansk Universitetsforlag;
2017.*

Eskil Wadensjö

Den offentliga sektorns kostnader på olika områden som för skola, omsorg, vård och försvar finansieras till allra största delen genom skatter, bland annat inkomstskatter. Skatterna påverkar den ersättning individer får när de arbetar. Skatterna kan ha effekter för deras beteende i olika avseenden. De kan påverka arbetsutbudet så att de arbetar färre timmar och har mer fritid (den s.k. substitutionseffekten), å andra sidan kan arbetsutbudet öka då deras inkomster sjunker till följd av beskattningen (den s.k. inkomsteffekten). Andra effekter är att individer undviker skatt genom att arbeta svart eller genom egenarbete som att reparera sin bostad själv trots en lägre produktivitet i denna verksamhet än inom sitt yrke.

Rockwoolfonden har under flera decennier regelbundet finansierat och analyserat intervjuundersökningar om svart arbete och också egenarbete i Danmark; undersökningar som genomförts av den statistiska centralbyrån i Danmark (*Danmarks Statistik*).¹ Den första undersökningen genomfördes redan 1994 och den senaste 2016. Intervjuundersökningarna har kopplats till uppgifter hämtade från registerstatistiken. I en ny bok av olika forskare vid Rockwoolfonden, Andersen m.fl. (2017), görs en noggrann och spännande genomgång av resultaten från dessa undersökningar. Det finns inga motsvarande undersökningar i andra länder inom Norden eller Västeuropa, men vi

FÖRFATTARE

Eskil Wadensjö, nationalekonom, professor, Institutet
för social forskning, Stockholms universitet, eskil.
wadensjo@sofi.su.se

¹ Intervjuundersökningarna omfattar urval av individer som är folkbokförda i Danmark. De som är "papperslösa" ingår alltså inte.

kan lära oss något inte bara om omfattningen och sammansättningen av sådan verksamhet i Danmark av de danska undersökningarna utan också om hur det troligen ser ut i andra liknande länder som Sverige.

Danmark har ett högt skattetryck. En jämförelse av fem länder – Danmark, Sverige, Nederländerna, Storbritannien och Tyskland – visar att det är högre i Danmark än i de andra fyra länderna. En jämförelse görs också av marginalskatten vid olika inkomstnivåer i de fem länderna. Vid en inkomstnivå om 67 procent av genomsnittsinkomsten är marginalskatten (inkomstskatt och socialavgifter) näst högst i Danmark tillsammans med Nederländerna (högst är den i Tyskland och lägst i Sverige). Samma ordning vad gäller marginalskatten återfinns i stort sett vid genomsnittsinkomsten i de fem länderna. Vid inkomster som är 167 procent av genomsnittsinkomsten är däremot marginalskatten högst i Danmark och Sverige. Sett över en femtonårsperiod (2000–2015) har marginalskatten minskat i Danmark som ett resultat av olika skattereformer.

Svart arbete sker i olika former. Den vanligaste formen är olika former av gentjänster men kontant betalning är också vanligt. Totalt har omkring 20 procent av de intervjuade utfört någon form av svart arbete under 2016. Sett per vecka rör det sig om ungefär två timmars svart arbete för dem som arbetar svart. I de flesta fall utförs arbetet för familjemedlemmar, vänner, bekanta, kollegor eller andra privatpersoner. En uppdelning efter bransch visar att det är klart vanligast inom byggnadsverksamhet och därefter vanligast inom personliga tjänster, lantbruk samt hotell och restaurang. Ersättningen per timme är lägre än för vitt arbete, men det finns stora variationer efter vilken typ av arbete det är fråga om (nästan samma timlön som för vitt arbete vid olika typer av byggnadsarbeten men mycket lägre än för vitt arbete vid barnpassning och trädgårdsarbete).

Hur stor omfattning har det svarta arbetet jämfört med BNP? Undersökningarna pekar på att det rör sig om ungefär 2 procent av BNP i Danmark. Intressant är att det finns en klar tendens till att det svarta arbetet utgör en sjunkande andel av BNP över tiden. Ett par möjliga förklaringar kan vara reformer av skattesystemet och utökade kontroller.

Vilka är det då som arbetar svart? Undersökningen pekar på att det är vanligare bland unga än i andra åldersgrupper, betydligt vanligare bland män än bland kvinnor, vanligare på landbygden än i städer och vanligare bland dem med låga inkomster än bland dem med höga inkomster. Det finns också skillnader efter utbildning och yrkesställning. Om vi i stället ser på vilka det är som köper svart arbete, finner vi att det är ungefär lika vanligt bland män och kvinnor och vanligare bland dem med höga inkomster än bland dem med låga inkomster för att nämna ett par resultat.

En intressant delundersökning svarar på frågan om de som arbetar svart (som ju inte lagligt) också oftare har blivit lagförda för andra typer av brott. Det visar

sig att så är fallet även om det görs en konstanthållning för bland annat ålder. Män som arbetar svart är överrepresenterade bland dem som blir lagförda för andra typer av brott.

Ett annat sätt att undgå att betala skatt är egenarbete. I undersökningen är det begränsat till olika typer av reparationer och förbättringar av bostad. Det är framför allt vanligt att göra mindre reparationer och förbättringar själv. Andelen som gör sådana egenarbeten har dock minskat över den tid undersökningarna omfattar (1996–2016). En närmare granskning visar att det finns betydande variationer mellan olika typer av hushåll och individer. Det är till exempel vanligare på landsbygden än i de större städerna för att nämna ett resultat.

Jag har här bara nämnt några av de många intressanta resultaten. Mycket mer går att hitta i boken för dem som är intresserade. Det vore av stort allmänt intresse om motsvarande undersökningar kunde göras vad gäller Sverige. Är omfattningen av samma storlek i Sverige och är sammansättningen liknande eller kommer vi att finna betydande skillnader mellan Danmark och Sverige?